

Makale Gönderim Tarihi: 07.01.2019
Makale Yayımlanma Tarihi: 20.04.2019

Makale Kabul Tarihi: 20.04.2019
Nisan 2019 • 9(1) • 129-147

2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilikçilik Becerileri Açısından İncelenmesi*

Mustafa BEKTAŞ**

Fatih Selim SELLUM***

Derya POLAT****

Öz. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (HBDÖP) kullanılarak yetiştirilecek öğrenciler 21. yüzyılın nesillerini oluşturacaktır. Bu çalışmada 2018 HBDÖP 21. yüzyıl öğrenme ve yenilikçilik becerileri (iletişim, işbirliği, eleştirel düşünme ve yaratıcılık) açısından incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış, veriler betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Doküman incelemesi yapılırken dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması ve verilerin analizi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Bir becerinin öğretim programının hangi bölümünde yer aldığı, becerinin edinilmesine farklı seviyede katkıda bulunacağı için öğretim programı üç bölümde ele alınmıştır. Araştırma sonucunda 2018 HBDÖP'de iletişim ve işbirliği becerilerine ilişkin ifadelerin yeterince; eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerine ilişkin ifadelerin ise sınırlı olarak yer aldığı ortaya çıkmıştır. Alanyazına katkı sağlamak için 2018 HBDÖP daha fazla beceri açısından incelenebilir. Öğretim programında yer alan beceriler sınıf seviyesine göre belirlenerek giriş, geliştirme, pekiştirme gibi derecelendirilebilir böylece öğrencinin beceri gelişim süreci takip edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi dersi öğretim programı, 21. yüzyıl becerileri, öğrenme ve yenilikçilik becerileri.

* Bu çalışma 11-14 Nisan 2018 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen 17.Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2992-1965>, Doç. Dr.; Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, mbektas@sakarya.edu.tr

*** Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-4445-0324>, Arş. Gör.; Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, fatihsellum@sakarya.edu.tr

**** Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-8345-6956>, Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim ABD, derya.polat2@ogr.sakarya.edu.tr

1. GİRİŞ

21. yüzyılda bilgi birikimi hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Bu hızlı artış sebebi ile mevcut bilgilerin öğrenilmesi oldukça zor ve karmaşık hale gelmektedir. Kaldı ki bilgileri zihinlere depolamak günümüz şartlarında hayattaki problemlerle baş etmede tek başına yetersiz kalmaktadır. Günümüzde mevcut bilgileri düşünme süreçlerinden geçirip gerçek dünya problemlerini çözebilen insanlar ön plana çıkmaktadır. Bilgiye erişimin oldukça kolay hale geldiği düşünüldüğünde bilgi edinmenin ötesinde beceri kazanmanın eskisine göre daha çok önem arz ettiği görülmektedir. Bununla birlikte bilgi çağının becerileri de önceki çağlara göre farklılaşmaktadır.

21. yüzyıl becerileri bilgi toplumunda kişilerin edinmeleri gereken beceriler ve yeterliliklerdir (Anagün, Atalay, Kılıç ve Yaşar, 2016). Bilginin hızla artmaya devam ettiği günümüzde 21. yüzyıl becerilerinin yaşam boyu öğrenme için gerekli beceri ve yeterlikleri içerdiği belirtilmektedir (Karakaş, 2015). Öğrenme bilginin ezberlenmesinden beceri kazanılmasına dönüşmüş olmakla birlikte hayatın bir kesitinde olup biten bir şey olmaktan yaşam boyu öğrenme gerekliliğine dönüşmüştür. Yaşamımızda sıklıkla karşılaşılan problemlerin yer aldığı alanlardan olan ekonomi, hukuk, medya, politika okuryazarlığı becerileri gibi diğer 21. yüzyıl becerilerinin de birer okuryazarlık haline dönüşeceği düşünülmektedir. Akgündüz vd.'ye göre (2015) "yaratıcılık", "eleştirel düşünme", "problem çözme", "işbirliği yapabilme" gibi becerilere önceleri toplumsal hayatın sınırlı bir kesiminde ihtiyaç duyuluyorken 21. yüzyılda bu beceriler birer "evrensel okuryazarlık" olacak ve hayatta kalabilmek için önemli bir yere sahip olacaktır. Bu okuryazarlıklara sahip olan kişilerin yaşama uyum sağlaması ve karşılaştığı problemlere çözüm üretmesi kolaylaşacaktır. Ekici, Abide, Canpolat ve Öztürk (2017) artan bilgi birikiminden dolayı okuryazarlıkların da kapsamının genişlediğini, temel bilgi ve becerilerin okuryazarlıklar için, okuryazarlıkların da yeterlikler için temel teşkil ettiğini belirtmişlerdir.

Son derece hızla değişen dünyada, birçok ülke küresel dünyaya uyum sağlamaya ihtiyaç duymaktadır (Bernal, 2014). Tüm dünyada 21. yüzyıl becerilerine eğilim son yıllarda yükseliş göstermektedir. Ülkeler, bu becerilerin hangileri olduğu, gelecekte hangilerinin ön plana çıkacağı ve bu becerilerin nasıl kazandırılabilceğine dair araştırmalar yapmaktadır. Bu kapsamda birçok kişi ve kurum tarafından 21. yüzyıl becerileri tanımlanmış ve çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bu sınıflamayı yapan kurumlardan biridir.

Bakanlık 2011 yılında yayımlanmış olduğu "21. Yüzyıl Öğrenci Profili" adlı raporunda düşünme yolları, çalışma yolları, çalışma araçları ve dünyaya entegrasyon başlıkları altında on yedi beceriyi (iletişim becerileri, işbirliği, yaratıcılık, problem çözme, eleştirel düşünme, bilgi okuryazarlığı, bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığı, yenilikçi düşünme, yaşam ve kariyer ile ilgili bilinç ve beceriler, kişisel ve sosyal sorumluluk, üst bilişsel beceriler, öğrenme stratejilerini kullanma, öğrenmeyi öğrenme, yerel ve evrensel vatandaşlık bilinci, karar verme, Türkçeyi doğru kullanma, bir yabancı dili temel düzeyde kullanma) 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlamıştır (MEB, 2011). Bu sınıflama

21. yüzyıl becerilerini düşünme yolları, çalışma yolları, çalışma araçları ve dünyada yaşam başlıkları altında sınıflayan 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğretimi ve Değerlendirilmesi (Assessment and Teaching of 21st Century Skills [ATC 21S]) adlı çalışmadaki sınıflama (Griffin ve Careile, 2011) ile benzerlik göstermektedir.

Alanyazında 21. yüzyıl becerileri için farklı sınıflamalar da yer almaktadır. 21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı (Partnership for 21st Century Learning [P21], 2018), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD, 2005), Dünya Ekonomik Forumu (DEF, 2015) ve Lemke, Coughlin, Thadani ve Martin (2003) 21. yüzyıl becerilerini sıralamış kişi ve kurumlardan bazılarıdır. Yapılmış olan bütün sınıflamalar birbirlerinden farklı olsa da içermiş oldukları bazı beceriler sınıflamalarda ortak olarak yer almaktadır. En az üç farklı kişi veya kurumun sınıflamasına dâhil olan becerilerin listesi Tablo 1'de yer almaktadır (MEB, 2011; P21, 2018; OECD, 2005; ATC21S, 2014; enGauge, 2003 ve DEF, 2015).

Tablo 1.

21. Yüzyıl Beceri Sınıflamalarında En Sık Yer Alan Beceriler

BECERİLER	MEB	P21	OECD	ATC21S	enGauge*	DEF
İletişim becerileri	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İşbirliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yaratıcılık	✓	✓		✓	✓	✓
Problem çözme	✓	✓	✓	✓		✓
Eleştirel düşünme	✓	✓		✓		✓
Bilgi okuryazarlığı	✓	✓		✓	✓	
Bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığı	✓			✓	✓	✓
Yenilikçi düşünme	✓	✓		✓		
Kişisel ve sosyal sorumluluk	✓			✓	✓	
Adaptasyon (Uyum)		✓			✓	✓
Üretkenlik (Kişisel projeler oluşturma)		✓	✓		✓	
Finans okuryazarlığı		✓			✓	✓

* Lemke, Coughlin, Thadani ve Martin (2003) sınıflamalarını “enGauge 21st century skills” adı altında yapmış olduğu için sınıflamada enGauge olarak ifade edilmiştir.

Tablo 1’de iletişim ve işbirliği becerileri çeşitli kişi ve kurumların 21. yüzyıl becerilerini sınıflandırdığı 6 listenin tamamında; yaratıcılık ve problem çözme becerilerinin 5 farklı listede; eleştirel düşünme, bilgi okuryazarlığı ve bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığı becerilerinin 4 farklı listede; yenilikçi düşünme, kişisel ve sosyal sorumluluk, adaptasyon (uyum), üretkenlik (kişisel projeler oluşturma) ve finans okuryazarlığı becerilerinin ise 3 farklı listede yer aldığı görülmektedir. Ekici vd.’nin (2017) 21. yüzyıl becerilerine yönelik on dokuz veri kaynağını inceleyip toplam 63 beceriye ulaşarak en çok tekrar edilen beş beceri olarak iletişim, işbirliği, yaratıcılık, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini sıralamaları Tablo 1 ile örtüşmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 33 kurum tarafından desteklenip 21 eyalet tarafından uygulanan P21 adlı proje 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılması için önemli bir örnektir. Bu ortaklık tarafından belirlenmiş olan beceriler ABD ve dünyada yaygın olarak kabul görmektedir (Gelen, 2017). 21. yüzyıl becerilerini “öğrenme ve yenilikçilik becerileri”, “bilgi, medya ve teknoloji becerileri” ve “yaşam ve kariyer becerileri” olarak üç gruba ayıran P21’e göre “öğrenme ve yenilikçilik becerileri” yaratıcılık (creativity), eleştirel düşünme (critical thinking), iletişim (communication) ve işbirliği (collaboration) becerilerini içermekte ve bu beceriler baş harflerine göre kodlanarak 4C becerileri olarak ifade edilmektedir (P21 Leadership States, 2018). Bu dört beceri DEF sınıflamasında “Yetkinlikler” başlığı altında yer almakta olup (DEF, 2015) Tablo 1’de sunulan en çok tekrar eden beceriler ile örtüşmektedir. Bu beceriler birçok kişi ve kurum tarafından çalışılmış olup zaman içerisinde evrensel boyutlarda ele alınarak 21. yüzyıl insanının karmaşık problemlerini çözmeye eğitimin önemli bir yapı taşı olmaya adaydır. Önceleri bilginin kullanılmak üzere hafızada hazır tutulması önemsenirken günümüze gelindiğinde bilgiye birçok ortamda hızlı bir şekilde erişmeyi sağlayan araç ve donanımlar artık bu bilginin kullanımı sağlayacak 4C becerileri gibi becerilerin kazanılmasını daha önemli hale getirmektedir.

Yapay zekâ ve robotların günlük hayatın içinde yer almaya başlamasıyla insanlar ve makineler arasında fark oluşturabilecek unsurlardan birisi de öğrenme ve yenilikçilik becerileri olabilir. Bu nedenle yaratıcı ve eleştirel düşünebilen, iletişim becerisi yüksek ve işbirliği içerisinde çalışabilen bireyler yetiştirebilmek önem taşımaktadır. Anagün, Atalay, Kılıç ve Yaşar’a (2015) göre öğrenciler, öğrenme ve yenilikçilik becerileri ile karmaşıklaşan sosyal ve ekonomik yaşama hazırlanırlar. 21. yüzyılda daha karmaşık problemlerle baş etmek durumunda olan günümüz öğrencileri için öğrenme ve yenilikçilik becerilerini edinmek daha da önemli görülmektedir.

20. yüzyılın bilgi ile değer üretme, bilgi ekonomisi, sermaye olarak bilgi ve bilgiyi yönetme gibi kavramlarının 21. yüzyılda yerini iletişim hareketliliği, bilginin hızla artışı ve çeşitliliği gibi kavramlara bırakmasıyla (Durukan, 2015) önemli değişiklikler

yaşanmaya başlayan kurumlardan birisi de eğitim kurumlarıdır (Durukan, 2015; Kotluk ve Kocakaya, 2015). Türkiye'de ihtiyaçlara cevap verebilmek ve gelişmeleri takip edebilmek için 2018 yılında öğretim programları güncellenmiştir. Yayımlanmış olan öğretim programlarının perspektifi Türk Eğitim Sistemi'nin amaçları doğrultusunda, değer ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek olarak belirtilmiştir (MEB, 2018). Mesleki Yeterlilik Kurumu (2015) tarafından hayat boyu öğrenme için belirlenmiş anahtar yetkinlikler olan anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim ve teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade 2018 yılında yayımlanmış olan öğretim programlarının tümünde ortak olarak yer almaktadır. Ayrıca bazı becerilerin öğretim programlarında derse özel olarak yer aldığı da dikkat çekmektedir. 2018 yılında yayımlanmış öğretim programlarında yetkinliklerin ortaklaştırılmış olmasının ve bazı derslere özel becerilerin yer almasının, Türk Eğitim Sisteminde 2005 yılındaki davranışçı anlayıştan yapılandırmacı anlayışa geçişin günümüz eğitim sistemine yansımaları olduğu ve günümüzde becerilerin ön plana çıkarıldığı söylenebilir. 2018 ilköğretim programlarında yer alan derslerin bütününe girişinde ortak yetkinlik ve değerlere yer verilmekle beraber beceriler beden eğitimi ve oyun, fen bilimleri, görsel sanatlar, hayat bilgisi, müzik ve sosyal bilgiler derslerinde derse özgü olarak yer almaktadır.

2018 yılında yayımlanmış olan öğretim programlarında derse özgü becerilerin yer aldığı derslerden birisi de hayat bilgisi dersidir. Hayat bilgisi dersi öğrencilerin hem kendilerini hem de toplumsal yaşamı daha iyi tanımalarını, bu yaşama uyum sağlamalarını amaç edinmiş (Bektaş ve Uzunkol, 2015) ve öğrencilerin aile ortamından çıkıp formal öğrenme ortamlarına katıldığı, o güne kadar içinde yaşadığı gerçek hayat ortamları ile öğrendiklerini ilişkilendirme fırsatları sağlayan (Bektaş, 2013) bir derstir. Hayat bilgisi aynı zamanda bireyin karşılaşacağı problemlere çözüm bulabilmesine, üst öğrenime ve nihayetinde hayata hazırlanmasına yardımcı olan ilk derstir (Akınoğlu, 2002). Okul ve iş hayatına uyum sağlayabilmek ve başarılı olmak için bireylerin gerekli temel beceriler olan 21. yüzyıl becerilerini erken yaşta kazanması, iyi yetişmiş bireyler olmak açısından önemlidir (Bozkurt ve Çakır, 2016). Aynı zamanda 21. yüzyılda bireylerden geleceğin mesleklerini ve buna yönelik becerileri bilmeleri beklenmektedir (Çepni ve Ormancı, 2018). Bu sebeplerle 21. yüzyılın nesillerini oluşturacak öğrencilerin yetiştirileceği günümüzde 21. yüzyıl becerilerinin dersin öğretim programında yeteri kadar ve doğru oranlarla yer alması önem arz etmektedir.

Bir beceri öğretim programında doğrudan yer almasa da bazı alt ifadeler o beceriyi karşılayacak niteliktedir. Bütün becerileri bir öğretim programında alt ifadeleri ile birlikte incelemek çok daha kapsamlı ve uzun süreli bir çalışma gerektirmektedir. Bir beceriyi sadece kendi ifadesi ile incelemek ise yüzeysel bir çalışma olup doğru bir sonuca ulaştırmayabilecektir. Daha anlamlı sonuçlar elde edilmesi için öğretim programı içerisinde o becerilerin alt ifadeleri de incelenmelidir. Bu sebeplerle bir sınırlandırma

ihtiyacı duyulmuştur. Bu araştırmanın amacı 2018 HBDÖP'de 4C: Öğrenme ve Yenilikçilik Becerileri olarak adlandırılan dört beceri ifadesini doğrudan ve dolaylı (alt ifadeleri ile birlikte) olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda:

- 2018 HBDÖP'de öğrenme ve yenilikçilik beceri ifadelerine doğrudan ve dolaylı olarak ne kadar yer verilmiştir? sorusuna cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

2018 HBDÖP'nin 21. yüzyıl öğrenme ve yenilikçilik becerileri açısından incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılabilen doküman incelemesi araştırılması istenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Doküman incelemesi yapılırken dokümanlara ulaşma, orijinaliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması ve verilerin analizi aşamaları kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada 21. yüzyıl becerilerini belirlemek için elektronik ortamda birincil kaynaklara ulaşılmıştır (MEB, 2011; 21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı, 2018; enGauge, 2003; Griffin ve Careile, 2014; OECD, 2005; DEF, 2015). Bu kaynaklara ulaşıldıktan sonra Tablo 1'de sunulan, sınıflamalarda en sık yer alan 21. yüzyıl beceri listesi oluşturulmuştur. 2018 HBDÖP'ye Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı sayfasından ulaşılmıştır (MEB, 2018). Öğrenme ve yenilikçilik becerilerinin alt ifadeleri belirlenirken öncelikle alanyazın taraması yapılmıştır. Alanyazın taraması sonucunda eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve iletişim becerileri için 2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda bazı alt ifadelere ulaşılmıştır (MEB, 2009). Öğretim programında yer alan bu alt ifadelerden hareketle araştırmacılar tarafından her bir beceriyi karşılayabilecek alt ifadeler taslak olarak oluşturulmuştur. İşbirliği becerisi için ise alanyazındaki bazı çalışmalardan (Çubukçu, 2011; Bektaş ve Horzum, 2014) yararlanılarak alt ifadeler taslak olarak oluşturulmuştur. Bu ifadelerin geçerliğini sağlamak için taslak olarak oluşturulmuş olan alt ifadeler bir sınıf öğretmenliği, bir eğitim programı geliştirme ve bir Türkçe alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen geri bildirimler sonrası alt ifadeler netleştirilmiş ve bu dört beceriyi karşılayabilecek alt ifadelere son hal verilmiştir. Öğrenme ve yenilikçilik becerilerini dolaylı olarak karşılayabilecek nitelikteki bu alt ifadeler Ek 1'de yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analize göre elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Analiz süreci bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması şeklindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmalarda güvenilirliği sağlamanın yollarından biri araştırmanın aşamalarının ve izlenen yolun detaylı olarak tanımlanması (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017) olduğundan veri analizi süreci detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

İncelemenin daha anlamlı hale gelmesi için 2018 HBDÖP üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm tüm derslerin programlarında ortak olarak yer alan kısımdan oluşan "İlkokul Öğretim Programları Hakkında" olarak; ikinci bölüm hayat bilgisi dersine özel ve tüm sınıflarını kapsayan kısımdan oluşan "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Hakkında" olarak; üçüncü bölüm ise sınıf düzeyinde hayat bilgisi dersi kazanımlarının ve açıklamalarının yer aldığı kısımdan oluşan "Sınıflara Göre Hayat Bilgisi Dersi Kazanım ve Açıklamaları" olarak adlandırılmıştır. Her bir bölümde yer alan başlıklar Şekil 1'de sunulmuştur (MEB, 2018).

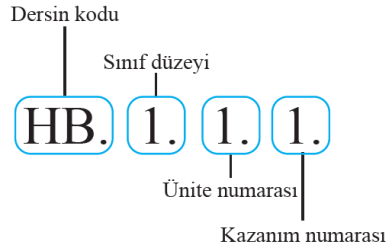
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	}	İlkokul Öğretim Programları Hakkında
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI.....		
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ.....		
DEĞERLERİMİZ.....		
YETKİNLİKLER.....		
ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI.....		
BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI	}	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Hakkında
SONUÇ		
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ÖZEL AMAÇLARI		
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN BECERİLERİ		
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	}	Sınıflara Göre Hayat Bilgisi Dersi Kazanım ve Açıklamaları
HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI		
HAYAT BİLGİSİ DERSİ 1, 2 ve 3. SINIFLAR DERS KİTABI FORMA SAYILARI VE EBATLARI		
1. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI		
2. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI		
3. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI		

Şekil 1. 2018 HBDÖP'nin Bölümleri (MEB, 2018)

Bir becerinin bu bölümlerden hangisinde yer aldığı becerinin etki alanını farklılaştırmaktadır. Birinci bölümde yer alan bir becerinin ilkökul derslerinin tümünde yer aldığı gibi hayat bilgisi dersinde de bütün sınıf düzeylerinde ve kazanımlarda göz önünde bulundurulması gerekir. Birinci bölüm tüm derslerin öğretim programlarında ortak olmasına rağmen ilgili dersin doğasına uygun olarak her ders için yeniden ele alınmasının anlamlı olacağı düşünüldüğü için çalışmaya dâhil edilmiştir. İkinci bölümde yer alan bir becerinin hayat bilgisi dersinde bütün sınıf düzeylerinde ve kazanımlarında

göz önünde bulundurulması gerekir. Üçüncü bölümde yer alan bir beceri ise öğrencilerin dersin özel amaçlarına ulaşması için daha çok uygulamaya dönük olup içinde yer aldığı kazanım ile sınırlı kalır. Öğrenme ve yenilikçilik becerilerinin her biri için bulgular ayrı tablolarda öğretim programının bölümlerine göre verilmiştir. Bir beceri bir bölümde hiç yer almadığında okuma kolaylığı sağlaması için tabloda o bölüme ait satıra yer verilmemiştir.

2018 HBDÖP'nin üçüncü bölümünde yer alan kazanımların kodlamasında hayat bilgisi, HB olarak kısaltılmakta sonrasındaki her bir sayı ise sırasıyla sınıf düzeyini, ünite numarasını ve kazanım numarasını ifade etmektedir. Örnek olarak bu sistem 2018 HBDÖP'de Şekil 2'deki gibi yer almaktadır (MEB, 2018). Bu araştırmada kazanım ve kazanım açıklaması ayrı olarak ele alınmıştır. Tablolar oluşturulurken kazanım (K) ile, kazanım açıklaması ise (KA) ile ifade edilmiştir. Ayrıca öğretim programından yapılan alıntılarda yer alan beceri alt ifadeleri koyu olarak yazılmıştır. Bununla birlikte okuma kolaylığı sağlamak için cümlelerin ilgili kısımları alınmış, ilgili bulunmayan kısımlar için cümlenin başına ya da sonuna "... " konulmuştur. Programdan alıntı yapılırken her bir beceriye yönelik doğrudan ve dolaylı olarak yer verilen ifadenin en iyi şekilde örneklendirilmesine dikkat edilmiştir.

Şekil 2. 2018 HBDÖP Kazanım Numaralandırma Sistemi (MEB, 2018)

3. BULGULAR

Bu bölümde 2018 HBDÖP'de 21. yüzyıl öğrenme ve yenilikçilik becerilerinin ifadelerinin doğrudan ve dolaylı olarak bulunması ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Bulgular her bir öğrenme ve yenilikçilik becerisi için ayrı ayrı Tablo 2, 3, 4 ve 5'te verilmiştir.

Tablo 2.

Bölümlerine Göre 2018 HBDÖP'de Eleştirel Düşünme Becerisinin Doğrudan ve Dolaylı Olarak Yer Alma Sıklığı

Öğretim Programının Bölümleri	ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİ			
	Doğrudan (f)	Toplam (f)	Dolaylı (f)	Toplam (f)
1. Bölüm	MEB ÖP (1) Yetkinlikler (1)	2	MEB ÖP (1)	1
3. Bölüm 2. Sınıf	-	0	HB.2.3.1. (K) (1)	1
Toplam (f)		2	Toplam (f)	2

Tablo 2 incelendiğinde eleştirel düşünme becerisinin 2018 HBDÖP'nin birinci bölümünde MEB ÖP ve Yetkinlikler başlıkları altında birer kez olmak üzere toplamda doğrudan iki kez; dolaylı olarak ise MEB ÖP başlığı altında bir kez yer aldığı görülmektedir. İkinci bölümde eleştirel düşünme becerisi doğrudan veya dolaylı olarak yer almamaktadır. Bu beceri üçüncü bölümde doğrudan yer almamakla birlikte dolaylı olarak bir kez yer almaktadır.

Eleştirel düşünme becerisi birinci bölümde MEB ÖP başlığında "...Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, ... vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır." ifadesinde ve Yetkinlikler başlığının dijital yetkinlik tanımındaki "İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar." ifadesinde doğrudan yer almaktadır.

Eleştirel düşünme becerisi öğretim programında dolaylı olarak "olguların nedenlerini sorgulama, olaylar ve olgular arasında ilişki kurma, olaylar arasındaki ilişkileri fark etme" alt ifadeleri ile karşılık bulmaktadır. Birinci bölümde MEB ÖP başlığının "... Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ... hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir." ifadesi ve üçüncü bölümde yer alan HB.2.3.1. "Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder" kazanım ifadesi eleştirel düşünme becerisinin öğretim programında dolaylı olarak nasıl yer aldığına örnek oluşturmaktadır.

Tablo 3.

Bölümlerine Göre 2018 HBDÖP'de İletişim Becerisinin Doğrudan ve Dolaylı Olarak Yer Alma Sıklığı

Öğretim Programının Bölümleri	İLETİŞİM BECERİSİ					
	Doğrudan (f)	Toplam (f)	Dolaylı (f)	Toplam (f)		
1. Bölüm	MEB ÖP (1) Yetkinlikler (2)	3	Yetkinlikler (11)	11		
2. Bölüm	-	0	HBDÖP'nin Genel Amaçları (1) HBDÖP'nin Becerileri (1)	2		
3. Bölüm	1. Sınıf	8	1. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları (1)	6		
			HB.1.1.3. (KA) (1)		HB.1.1.11. (KA) (1)	
			HB.1.1.11. (KA) (1)		HB.1.1.15. (KA) (1)	
			HB.1.1.13. (K) (1)		HB.1.2.6. (KA) (1)	
			HB.1.2.4. (K) (1) - (KA) (1)		HB.1.3.7. (K) (1) - (KA) (2)	
	2. Sınıf	3	3	HB.1.4.4. (K) (1) - (KA) (1)	3	
				HB.2.1.4. (KA) (1)		HB.2.1.8. (KA) (1)
				HB.2.1.8. (K) (1)		HB.2.1.9. (K) (1)
	3. Sınıf	1	1	HB.2.1.9. (K) (1)	5	
				3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları (1)		HB.2.2.8. (KA) (1)
HB.3.1.1. (KA) (1)				HB.3.1.2. (KA) (1)		
				HB.3.1.8. (KA) (1)		
			HB.3.2.7. (KA) (1)			
			HB.3.4.4. (KA) (1)			
Toplam (f)		15	Toplam (f)	27		

Tablo 3 incelendiğinde iletişim becerisi 2018 HBDÖP'nin birinci bölümünde MEB ÖP başlığında bir, Yetkinlikler başlığında iki kez olmak üzere toplamda doğrudan üç kez; dolaylı olarak ise Yetkinlikler başlığında 11 kez yer almaktadır. İkinci bölümde iletişim becerisi doğrudan yer almamakta; dolaylı olarak ise HBDÖP'nin Özel Amaçları ve

HBDÖP'nin Becerileri başlıklarında birer kez geçmektedir. Bu beceri üçüncü bölümde 12 kez doğrudan; 14 kez dolaylı olarak yer almaktadır.

İletişim becerisi birinci bölümde MEB ÖP başlığında “...Bu değişim ... girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır.” ifadesinde ve Yetkinlikler başlığında dijital yetkinlik tanımında “İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. ... ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.” ifadesinde; üçüncü bölümde 1. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları başlığında “... okulda ve evde başkalarıyla iletişim kurma ...” ifadesinde ve HB.1.2.4. kodlu “Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.” kazanımı ve aynı kazanımın açıklaması olan “*Evde aile bireyleriyle iletişim kurarken duygularını, düşüncelerini ve isteklerini nezaket kuralları çerçevesinde uygun ses tonu, mimik ve kelimelerle dile getirmesi üzerinde durulur. Evdeki diğer bireylerin odasına girerken izin istemesi gerektiği vurgulanır.*” ifadesinde doğrudan yer almaktadır.

İletişim becerisi öğretim programında dolaylı olarak “dinleme, duygu ve düşüncelerini ifade etme, ...davranışlar sergileme, anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, kitle iletişim, iletişim bilgilerine sahip olma” alt ifadeleri ile karşılık bulmaktadır. Birinci bölümde Yetkinlikler başlığında anadilde iletişim yetkinliğinin tanımında “Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) ...” ifadesi; ikinci bölümde 23 temel yaşam becerilerinden biri olan “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma” ifadesi ve üçüncü bölümde 3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları başlığı altında “... okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını demokratik yollarla ifade etme, komşuluk ilişkileri...” ifadesi iletişim becerisinin öğretim programında dolaylı olarak nasıl yer aldığına örnek oluşturmaktadır.

Tablo 4.

Bölümlerine Göre 2018 HBDÖP’de Yaratıcı Düşünme Becerisinin Doğrudan ve Dolaylı Olarak Yer Alma Sıklığı

Öğretim Programının Bölümleri	YARATICI DÜŞÜNME BECERİSİ			
	Doğrudan (f)	Toplam (f)	Dolaylı (f)	Toplam (f)
1. Bölüm	Yetkinlikler (3) ÖP’de Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı (1)	4	Yetkinlikler (1) ÖP’de Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı (1)	2
3. Bölüm 3. Sınıf	-	0	HB.3.1.9. (K) (1) HB.3.2.6. (K) (1)	2
Toplam (f)		4	Toplam (f)	4

Tablo 4 incelendiğinde yaratıcı düşünme becerisi 2018 HBDÖP’nin birinci bölümünde Yetkinlikler başlığında üç, ÖP’de Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı başlığında bir kez olmak üzere toplamda doğrudan dört kez; dolaylı olarak ise Yetkinlikler ve ÖP’de Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı başlıklarında birer kez geçmektedir. İkinci bölümde yaratıcı düşünme becerisi doğrudan veya dolaylı olarak yer almamaktadır. Üçüncü bölümde ise yaratıcı düşünme becerisi sadece üçüncü sınıfın iki kazanımında dolaylı olarak birer kez yer almaktadır.

Yaratıcı düşünme becerisi birinci bölümde Yetkinlikler başlığında inisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğinin tanımında “Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir.” ifadesinde ve ÖP’de Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı başlığında “... Bu noktada özgünlük ve yaratıcılık öğretmenlerden temel beklentidir.” ifadesinde doğrudan yer almaktadır.

Yaratıcı düşünme becerisi öğretim programında dolaylı olarak “yenilik ve risk alma, özgünlük ve yaratıcılık, özgün önerilerde bulunma” alt ifadeleri ile karşılık bulmaktadır. Birinci bölümde Yetkinlikler başlığında inisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğinin tanımında “Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma...” ifadesi ve üçüncü bölümde HB.3.1.9. kazanımında “Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.” ifadesi yaratıcı düşünme

becerisinin öğretim programında dolaylı olarak nasıl yer aldığına örnek oluşturmaktadır.

Tablo 5.

Bölgelerine Göre 2018 HBDÖP'de İşbirliği Becerisinin Doğrudan ve Dolaylı Olarak Yer Alma Sıklığı

Öğretim Programının Bölümleri	İŞBİRLİĞİ BECERİSİ			
	Doğrudan (f)	Toplam (f)	Dolaylı (f)	Toplam (f)
1. Bölüm	-	-	MEB ÖP (1)	1
2. Bölüm	HBDÖP'nin Becerileri (1)	1	HBDÖP'nin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar (1)	1
3. Bölüm	1. Sınıf	1	HB.1.2.2. (KA) (1) HB.1.1.14. (KA) (1)	2
	2. Sınıf	4	2. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları (4) HB.2.1.4. (K) (1)- (KA) (1) HB.2.1.7. (K) (1)- (KA) (1) HB.2.1.8. (KA) (1) HB.2.2.4. (K) (1) HB.2.2.5. (K) (1)	11
	3. Sınıf	2	3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları (1) HB.3.1.7. (K) (1) HB.3.1.8. (K) (1) HB.3.2.4. (K) (1) HB.3.5.3. (KA) (1) HB.3.5.4. (K) (1) HB.3.6.6. (K) (1)	7
	Toplam (f)	8	Toplam (f)	22

Tablo 5 incelendiğinde işbirliği becerisi 2018 HBDÖP'nin birinci bölümünde doğrudan yer almamakta dolaylı olarak ise MEB ÖP başlığı altında bir kez yer almaktadır. İkinci bölümde işbirliği becerisi HBDÖP'nin Becerileri başlığı altında temel yaşam becerilerinden birisi olarak doğrudan yer almakta; dolaylı olarak ise HBDÖP'nin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığında bir kez yer almaktadır. Bu beceri üçüncü bölümde ise yedi kez doğrudan; 20 kez dolaylı olarak yer almaktadır.

İşbirliği becerisi ikinci bölümde 2018 HBDÖP'nin Becerileri başlığında becerilerden birisi olarak; üçüncü bölümde 3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları başlığında "... evinin adresini tarif etme, akrabalarını tanıtmaya, aile içi işbirliği ve dayanışma..." ifadesinde ve HB.3.5.8. kodlu "Atatürk'ün kişilik özelliklerini araştırır." kazanımının açıklaması olan "Atatürk'ün arkadaşlarıyla işbirliği içerisinde çalışması; başkalarının görüşlerine değer vermesi; kararlılık, akıl yürütme, inandırıcılık, insan, vatan ve millet sevgisi gibi özellikleri üzerinde durulur." ifadesinde doğrudan yer almaktadır.

İşbirliği becerisi öğretim programında dolaylı olarak "paylaşma, empati yapma, grup etkinliklerine katılma, çevre ile etkileşim kurma, birlikte çalışma sorumluluğunu alma, karar alma süreçlerine katılma, meclis/ kulüp çalışmalarına katılma, yardımlaşma etkinliklerine katılma, rol alma, edindiği bilgileri paylaşma, demokratik yollarla ifade etme" alt ifadeleri ile karşılık bulunmaktadır. Birinci bölümde MEB ÖP başlığında "... Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır." ifadesi; ikinci bölümde HBDÖP'nin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığında "Özellikle öğrencilerin araştırma yapmaları beklenen çalışmalarda, araştırma sonuçlarını afiş, poster, ... vb. materyaller kullanarak sınıfta arkadaşları ile paylaşması desteklenmelidir." ifadesi; üçüncü bölümde 2. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları başlığında "... arkadaşlarıyla yardımlaşma ve grup etkinliklerine katılma..." ifadesi ve HB.2.1.7. kazanımında "... etkinliklerde grupla çalışma kurallarına uyar." ifadesi işbirliği becerisinin öğretim programında dolaylı olarak nasıl yer aldığına örnek oluşturmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 2018 HBDÖP 21. yüzyıl öğrenme ve yenilikçilik becerileri açısından incelenmiştir. Araştırmada 2018 HBDÖP'de iletişim becerisine 42 kez, işbirliği becerisine 30 kez, yaratıcı düşünme becerisine 8 kez, eleştirel düşünme becerisine ise 4 kez değinildiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç 2018 HBDÖP'de iletişim ve işbirliği becerilerine yer verilmeye özen gösterildiğini; eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerine ise sınırlı olarak yer verildiğini göstermektedir. Narin'in (2007) araştırmasına katılan sınıf öğretmenlerinin %59,1'i 2005 HBDÖP'nin iletişim becerisini, %45,2'si yaratıcı düşünme becerisini ve %43,9'u eleştirel düşünme becerisini kazandırabilecek nitelikte olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu doğrultuda 2005 HBDÖP'nin iletişim becerisini kazandırmayı sağlayabilecek nitelikte olduğunu düşünen öğretmenlerin daha fazla olması bu araştırma sonucunda elde edilen iletişim becerisinin

2018 HBDÖP'de daha çok yer alması ile benzerlik göstermektedir. Demir'in (2007) araştırmasında ise öğretmenler 2005 HBDÖP'nin öğrencilerin eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim ve işbirliği becerilerini geliştirmeye fırsat sunabilecek nitelikte olduğunu ifade etmişlerdir. İletişim ve işbirliği beceresine yönelik ortaya çıkan sonuç, bu çalışmada ortaya çıkan 2018 HBDÖP'de iletişim ve işbirliği becerilerine yer vermeye özen gösterildiği sonucunu desteklemektedir. Bununla birlikte eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerine yönelik sonuç bu çalışmanın sonucu ile tam olarak örtüşmemektedir. Farklı sonuçların ortaya çıkmasının sebebi farklı yıllardaki öğretim programlarının çalışmalarda ele alınması veya çalışmaların birinin doküman analizi diğerinin ise öğretmen görüşlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiş olması olabilir. Onur'un (2009) çalışmasında uzmanlar 2005 HBDÖP'nin kazanımların eleştirel düşünmenin alt becerilerine hizmet ettiği, ancak yeterli düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, bu çalışmanın eleştirel düşünme becerisine 2018 HBDÖP'de sınırlı olarak yer verildiği sonucu ile benzerlik göstermektedir. Kutanoğlu'nun (2014) çalışmasında ise öğretmenler 2005 HBDÖP'de yer alan yaratıcı düşünmeye yönelik kazanımların yeterli olmadığını ve kazanımların yüzeysel olarak ele alındığını ifade etmişlerdir. 2005 HBDÖP'ye yönelik yapılmış çalışmanın sonucu bu çalışmada ortaya konmuş olan yaratıcı düşünme becerisi ifadelerinin 2018 HBDÖP'de sınırlı olarak yer alması sonucu ile benzerlik göstermektedir. Alanyazındaki çalışmalar ve bu çalışma birlikte ele alındığında eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerinin 2005 ve 2018 HBDÖP'lerin her ikisinde de hak ettikleri yeri bulamadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Seferoğlu ve Akbıyık'a (2006) göre eğitimin en önemli amacı farklı koşullara uyum sağlayabilecek, açık düşünebilen ve esnek bireyler yetiştirmek olduğu için demokratik bir toplumda bireylerin eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini karşılaştıkları karmaşık sosyal problemlerin çözümünde kullanmaları çok önemlidir. Bununla birlikte Erdoğan'a (2006) göre bir toplumun ilerlemesi ve geleceği, toplumdaki öğretmen ve öğrencilerin yaratıcılığını geliştirebilme çabaları ile yakından ilgilidir. Yaratıcı düşünme ile buluşlar teknoloji ve üretime dönüşerek ekonomik kalkınma ve toplumsal refah düzeyi yükselmektedir. Belirtilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerinin yansımalarına öğretim programlarında yeteri kadar yer verilmesi gelecekte daha refah bir toplum ve problemleriyle baş edebilen bireylerin yetiştirilmesi için önemli görülmektedir.

Bu çalışmada 2018 HBDÖP 21. yüzyıl öğrenme ve yenilikçilik becerileri açısından incelenerek bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ışığında uygulayıcılara ve çalışmacılara şu öneriler sunulabilir:

- Öğretmenler 2018 HBDÖP'nin iletişim ve işbirliği becerilerine vurgusunu öğrenme-öğretme süreçlerini planlarken dikkate almalıdır.

- Eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerin öğrenciler tarafından kazanılma ihtimalinin artması için 2018 HBDÖP bu becerilerin ifadelerini içermesi açısından zenginleştirilebilir.
- Alanyazına katkı sağlamak için 2018 HBDÖP farklı beceriler açısından incelenebilir.
- Diğer derslerin öğretim programları 21. yüzyıl öğrenme ve yenilikçilik becerileri açısından incelenebilir.
- Mevcut araştırmalardan yola çıkılarak yapılacak 21. yüzyıl becerilerinin sistematik olarak nasıl geliştirilebileceği ve bu gelişimin nasıl takip edilip değerlendirilebileceğine dair yeni araştırmalar yapılabilir.
- Öğretim programında yer alan beceriler sınıf seviyesine göre belirlenerek giriş, geliştirme, pekiştirme gibi derecelendirilebilir böylece öğrencinin beceri gelişim süreci takip edilebilir.
- HBDÖP güncellenirken bu ve benzeri çalışmalar mutlaka dikkate alınmalı ve 21. yüzyıl becerilerinin öğretim programlarında yeterince yer alması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı-P21 (2018). *P21 framework definitions*. http://www.p21.org/storage/documents/docs/P21_Framework_Definitions_New_Logo_2015.pdf. Erişim Tarihi: 08.04.2018
- Akgündüz, D., Aydeniz, M., Çakmakçı, G., Çavaş, B., Çorlu, M. S., Öner, T. ve Özdemir, S. (2015). *STEM eğitimi Türkiye raporu*. İstanbul: Scala Basım.
- Aknoğlu, O. (2002). Hayat bilgisi öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Eds.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 1-13). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Anagün, Ş. S., Atalay, N., Kılıç, Z. ve Yaşar, S. (2016). Öğretmen adaylarına yönelik 21. yüzyıl becerileri yeterlilik algıları ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *PAU Eğitim Fakültesi Dergisi* (40), 160-175.
- Anagün, Ş. Ş., Kılıç, Z., Atalay, N. ve Yaşar, S. (2015). Sınıf öğretimi adaylar fen öğretimi programını uygulamaya hazır mı? *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, 10(11), 127-148.
- Bektaş, M. (2013). Hayat bilgisi dersinde bireysel farklılıklara yaklaşım. S. Öğülmüş (Edt.). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* içinde s. (201-245). Ankara: Pegem A. Yayıncılık
- Bektaş, M. ve Horzum, M. B. (2014). *Otantik öğrenme*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık
- Bektaş, M. ve Uzunkol, E. (2015). Hayat bilgisi dersi ve çoklu zekâ alanları: İkinci sınıf öğrenci çalışma kitaplarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 14(2), 364-378. <http://dx.doi.org/10.17051/io.2015.34904>
- Bernal, E. (2014). *A case study on the impact of globalization and multinational corporations on the development of 21st century skills and educational leadership*. (Doktora Tezi, University of Southern California), ProQuest Dissertations Publishing, (UMI No. 3644568).

- Bozkurt, Ş. B. ve Çakır, H. (2016). Ortaokul öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme beceri düzeylerinin cinsiyet ve sınıf seviyesine göre incelenmesi. *PAU Eğitim Fakültesi Dergisi*(39), 69-82.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Pegem Atıf İndeksi*, 1-360.
- Çepni, S. ve Ormanlı, Ü. (2018). Geleceğin dünyası. Salih, Ç. (Edt.). *Kuramdan uygulamaya stem eğitimi* içinde s. (1-37). Ankara: Pegem A. Yayıncılık
- Çubukçu, Z. (2011). İşbirlikli öğrenme. Behçet O. (Edt.). *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* içinde s. (509-527). Ankara: Pegem A. Yayıncılık
- Demir, S. (2007). *İlköğretim okulu hayat bilgisi dersi programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Kayseri ili örneği)*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Durukan, A. Y. (2015). Dijital dünyada okul kütüphaneciliği ve 21. yüzyıl becerileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(208), 106-120.
- Dünya Ekonomik Forumu (2015). *New vision for education: Unlocking the potential of technology*. British Columbia Teachers' Federation.
- Ekici, G., Abide, Ö. F., Canbolat, Y. ve Öztürk, A. (2017). 21.yüzyıl becerilerine ait veri kaynaklarının analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(Özel Sayı 1), 124-134.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü-OECD. (2005). The definition and selection of key competencies: Executive summary.
- Erdoğan, M. Y. (2006). Yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 95-106.
- Gelen, İ. (2017). P21-program ve öğretimde 21. yüzyıl beceri çerçeveleri (ABD Uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29.
- Griffin, P. ve Care, E. (Eds.). (2011). *Assessment and teaching of 21st century skills: Methods and approach*. Springer.
- Karakaş, M. M. (2015). *Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin Fen Bilimlerine yönelik 21. yüzyıl beceri düzeylerinin ölçülmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kotluk, N. ve Kocakaya, S. (2015). 21. yüzyıl becerilerinin gelişiminde dijital öykülemeler: Ortaöğretim öğrencilerinin görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 354-363.
- Kutanoğlu, D. (2014). *Hayat bilgisi dersindeki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine katkısına yönelik öğretmen görüşlerinin ve uygulamalarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Lemke, C., Coughlin, E., Thadani, V. ve Martin, C. (2003). enGauge 21st century skills: Literacy in the digital age'den 04.06.2018 tarihinde alınmıştır
- Mesleki Yeterlilik Kurumu. (2015). *Türkiye yeterlilikler çerçevesi*. Ankara: http://www.tebar.com.tr/personel-bilgilendirme-hizmetleri/dokumanlar/TYC_tebliğ_2.pdf.Erişim Tarihi: Nisan 2018.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2011). MEB 21. yüzyıl öğrenci profili. Ankara: Millî Eğitim Basımevi
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurumu Başkanlığı (2009). *2009 hayat bilgisi dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi

- Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurumu Başkanlığı (2018). *2018 Hayat bilgisi dersi (1,2 ve 3. Sınıflar) öğretim programı*<http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>Erişim Tarihi: 08.04.2018
- Narin, D. (2012). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı'nın vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Onur, V. (2009). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının eleştirel düşünme becerilerine yönelik kazanımlarının ulaşılabilirlik düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Seferoğlu, S. S. ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30), 193-200.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Ekler

Ek 1: Öğrenme ve Yenilikçilik Becerilerinin Dolaylı Olarak Geçtiği Yerleri Belirleyebilmek İçin Oluşturulan Alt İfadeler Listesi

Yaratıcı Düşünme Becerisi Alt İfadeleri	Eleştirel Düşünme Becerisi Alt İfadeleri
Özgünlük ve yeni fikirler oluşturma	Bildiklerini ve bilmediklerini ayırt etme
Özgün önerilerde bulunma	Bildiklerinin doğruluğunu belirleme
İmgeleme	Olguların nedenlerini sorgulama
Sıra dışı bağlantılar kurma	Olaylar ve olgular arasında ilişki kurma
Sezgi, duygu ve tutkulara açık olma	Olaylar arasındaki ilişkileri fark etme
Risk alma, cesaret gösterme ve meydan okuma	Sunulan bilginin doğruluğunu ve bütünlüğünü belirleme
Yenilik ve risk alma	Sunulan bilgideki mantıksızlıkları ve yanlış akıl yürütmeleri tanımlama
İşbirliği Becerisi Alt İfadeleri	Gerçekler ve kanaatler; olgular ve fikirler arasındaki farkı fark etmek
Ekip ruhu	Bir eylemin veya davranışın değerini ya da uygunluğunu değerlendirmek için mantıklı ölçütleri teşhis etme
Takım ruhu	Fikirler ve görüşler arkasındaki mantığı ifade etme
Bireysel değerlendirilebilirlik	Yargıya varma ve mantıklı sonuçlara ulaşma
Olumlu bağlılık	İletişim Becerisi Alt İfadeleri
Yüz yüze (destekleyici) etkileşim	Dinleme
Grup çalışması-Grup ödevi (grup etkinlikleri-grupla çalışma kuralları)	Duygularını ve düşüncelerini ifade etme
Eşit başarı fırsatı	Geri bildirim alma-verme
Empati yapma	.. davranışlar sergileme
Çevre ile etkileşim kurma	Tartışma
Birlikte çalışma sorumluluğu alma	Bağlantı kurma
Birlikte çalışmayı teşvik etme	Açık fikirli olma
Grup arkadaşlarına saygı duyma	İkna etme
Karar alma süreçlerine katılma	Ortak bir amaç çevresinde toplanma
Meclis/ Kulüp çalışmalarına katılma	Anadilde iletişim
Akran Değerlendirme yapma	Yabancı dillerde iletişim
Yardımlaşma etkinliklerine katılma	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma
Rol alma	Kitle iletişim araçlarını kullanma
Edindiği bilgileri paylaşma	İletişim bilgilerine sahip olma
Güdüleme	
Motive etme	
İkna etme	
Oylama	
Demokratik yollarla ifade etme	
Esnek	